

Peterburgmy Moskwa: Siz oýun edýärsiňizmi?

Category: Kitapcy, Ýol ýazgylary
написано kitapcy | 26 январа, 2025

Peterburgmy Moskwa: Siz oýun edýärsiňizmi? PETERBURGMY MOSKWA:
SIZ OÝUN EDÝÄRSIŇIZMI?

Ep-esli wagt geçenden soň Peterburga gidenimde, geçmişden hemde şu günden birnäçe çapraz düşünje we duýgy kellämi gorjalady Sowet Soýuzyna birnäçe ýyl öň birinji gezek Moskwadan gadam basypdym.

Birdenkä, şol ýyllar şunça wagta çekjegini bilmedik başdan geçirmäm az salymda gutaraýjak ýaly duýdum: 7-8 gün soň meni ota mündürip, entek görmedik-eşitmedik ýurdum Moldawiya Sowet Sosialistik Respublikasyna ugratdylar.

Daşary ýurtlylara rus dilini öwretme we sowet ýaşlarynyň ýokary okuw jaýyna girmezden öňki bilimleriniň esasy ugurlary bilen tanyşdyrma maksady bolan taýýarlyk kursuny paýtagt Kişinýowda okamalydym.

Birýarym aý gijigip okan taýýarlyk kursumy tomsuň başynda gutardym. Yzyndan «öndürijilikli tomsky dynç alyşy geçirme» ündewine eýerip, Moldawiýanyň sowhozlarynyň birinde ir-iýmiş ýygýan ýaşlara goşuldym.

Tomus gutaransoň sowet ýaşlary bilen bile okamaly baş ýyllyk «ýokary bilim» üçin gerek-ýarak zatlarymy ýygnamagyň ugruna düşdüm.

Maňa Leningradyň Döwlet uniwersitetinde okamalydygym aýdyldy. Emma meniň Moskwa gidesim gelýärdi.

SSSR – köp derejede Moskwa diýmekdi. Gyzył ploşad we Kreml şol ýerdedi. «25 kilometrden öwşün atyp duranam» Moskwady. Ony şeýle setirler bilen wasp eden Nazym Hikmetem şol ýerde ýatyrdy.

«Ýok, bolmaz. Türkiýäniň ilçihanasy-da Moskwada. Mesele döräp biler».

Ýalňyşmaýan bolsa, ýüzlenmäme berilen resmi däl jogapda şeýle setirler bardy. Çünki Türkiýäniň Kommunistik partiýasynyň agzasy hökmünde şol ýerik ugradylýardym we mümkin boldugyndan «kän göze ilmejek» bolmalydy.

Men «Leningrad nämäme gerek? Men Moskwada okamak isleýärdim-ä!» diýip zeýrendigimçe, ýanymdakylar maňa göwünlik berýärdi. Olaryň biri kän wagt geçenden soň dogry aýdandygyna göz ýetiren gysgajyk jümle bilen şeýle diýipdi: «Leningrada ýaşamagyň nähili aýratynlykdygyny bileňok».

* * *

Tomsuň ahyrynda Leningrada gitdim. Bäş ýyldan soň elimde

şindize çenli ýeke ýerde ulanmadyk «gyzyl diplom» we «rus dili mugallymy» sertifikaty bilen Leningraddan gaýtdym.

Ömrümiň iň gyzykly ýerleri şu iki jümläniň arasynda geçdi.

Men soňky jümläniň manysyny sorasaňyz, elbetde size hemme zady aýdyp biljek däl. Çünki ýaşlaryň iň hezil döwri köplenç talyplyk ýyllaryna gabat gelýär, şol ýyllaram bilimiň ýany bilen hatda bilimden has köp şahsy durmuşynyň açyşlary we belentli-pesli synaglary bilen doludyr.

(Ýazgymyň şu ýerine ýetenimde, size aýdyp bilmejek birtopar zadyň käbirlerini keýpihon ýatlamak üçin çay içmäge arakesmä çyktdym. Gynanmaň, men siziň şahsy syrlaryňyzy soramog-a?).

Ilkibaşda häzirem örän syýasy ýaşlardan bolandygym sebäpli Sowet Soýuzynyň adamlara beren sosial artykmaçlyklaryna üns berip, sosializmi saýlamak we SSSR-e gelmek bilen nähili dogry iş edendigimi pikir edýärdim.

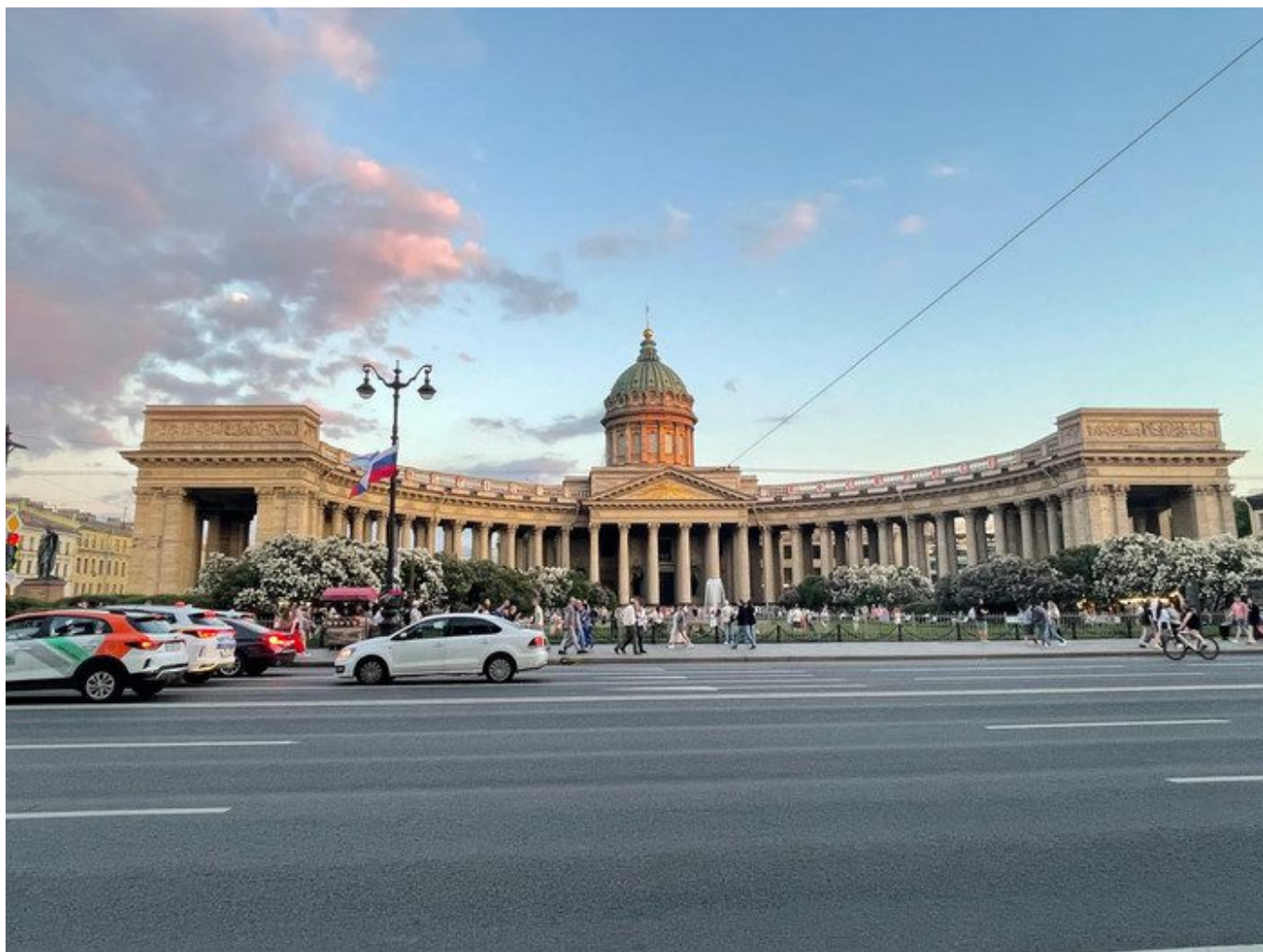
Garşylaşýan ýakymsyzlyklarym bolsa, heniz «umumy akymy bozmaýan» käbir kadadan çykmalara girýärdi...

Şol wagt Leningrada uçursyz haýran galmagymyň ýene bir tarapy onuň «faşizme garşy goranyşy» bolupdy.

Ikinji jahan urşunyň iň aýgytlaýjy tapgyrlarynyň birinde 1941-nji ýylda Faşistik Germaniýa bar güýjüni toplam Leningrada sürünýärdi, nemes faşistleri sowet ýurdunyň ikinji belgili şäherini basyp alyp, diňe harby däl, şol bir wagtyň özünde syýasy we moral taýdanam uly ýeňiş gazanmaga çytraşýardy.

Gabaw astyna alynan şäheriň goranyşda geçen agyr günleri 900 güne çekipdi. Ýüz müňlerçe (käbirleriniň aýtmagyna görä bir milliondan gowrak) adam wepat bolupdy. Diňe okdan we bombalardan däl, şäher ilatynyň köpüsi aňzakly gys aýlarynda açlykdan we doňubam gyrlypdy.

Leningrad elden giden bolsa, Baltika porty we töweregi-de elden giderdi. Belkäm, Stalingrad ýeňşi-de bolmazdy. Uruş başga hili gutaryp, Ýewropa faşizmiň penjesine düşüp bilerdi. Ýeňiş gazanan Leningrada «gahryman şäher» adyny beripdiler. Gahrymançylyk elbetde hormata mynasyp. Emma durmuşda hormat bilen deň derejede, hatda ondanam has wajyp duýgy bar: Söýgi, yşk...

* * *

Söýgi diýlende, elbetde iş başgaça bolýar...

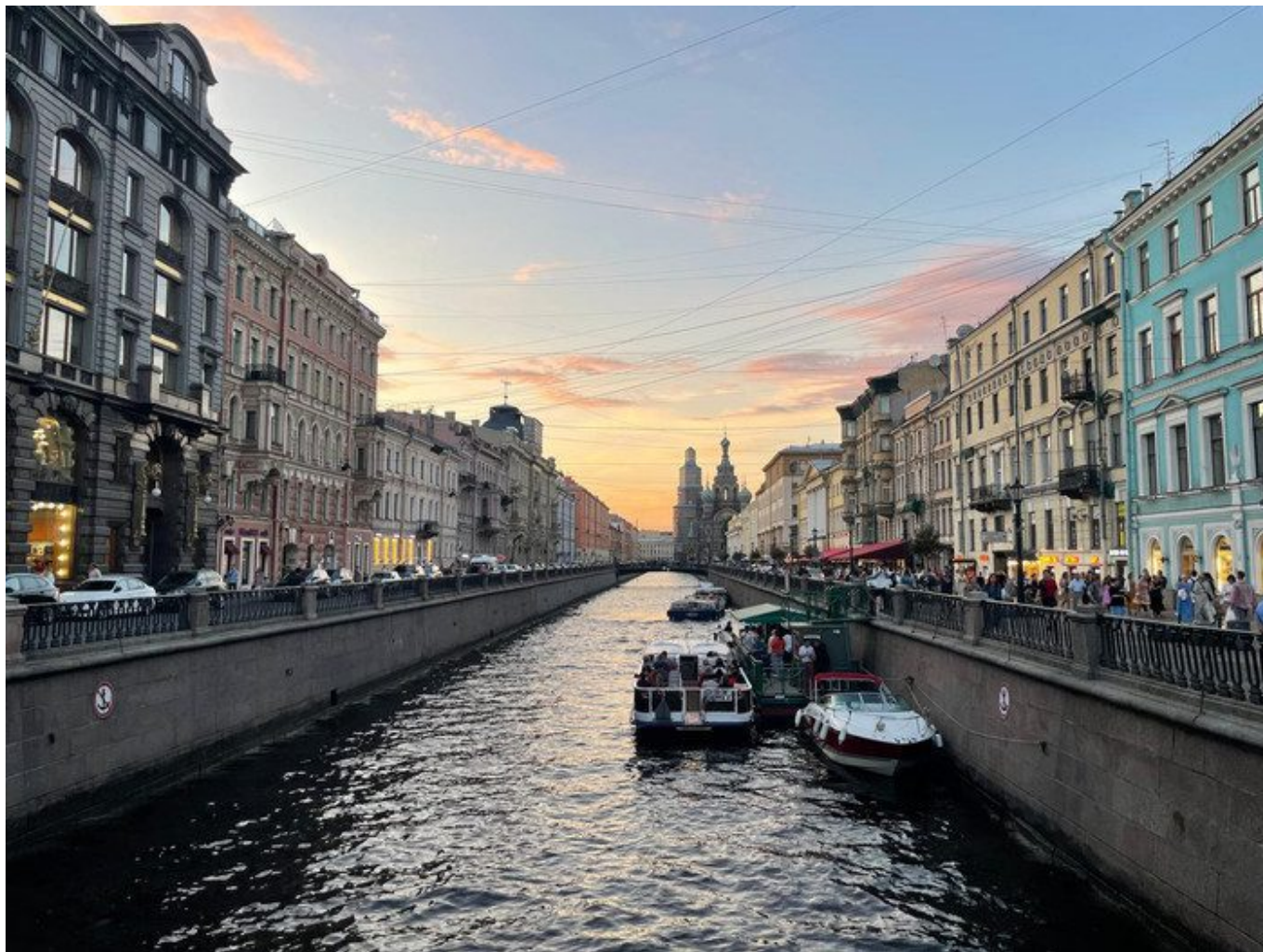
«Men leningradly diýeniň bilen, ony goşawujyň içine alyp ýa jübiňe salyp bileňok, onuň deňiz-derýasyndan, kanalyndan emele gelen mawy gurşawynyň, taryhy ploşadynyň we köçeleriniň, muzeýleriniň, köşkleriniň, teatrlarynyň içinde özüne çaklaňja ýer açyp, ynam bilen şol ýere ýerleşýärsiň.

Şeýdende-de birnäçe milletden millionça «leningradly-peterburglynyň» bolşudyr gidişi bilen, ýuwaşlygy we medeniýetliligi bilen köp ýerde moskwalylardanam, başga şäherlilerdenem tapawutlanýandyklaryny görýärsiň. Bu ýer häzirem pula we wagtyň beýleki ejizliklerine boýun egmändir. Russiýada bu ýere «medeniýetiň paýtagty» diýilýär. «Demirgazykdaky paýtagt», «Ak gijeleriň şäheri», «Demirgazygyn Wenesiýasy», «Ýewropa açylan penjire» we başga-da birnäçe lakamlary bar. Ýöne iň esasysy-da bular däl, owadanlygy. Diňe owadanlygy-da däl, hüý-häsiýeti. Ýagny şäheriň her ädiminde

duýulýan özüne mahsus häsiýeti, aurasyny...

Ol ýerik gidip, şeýle duýgylara başdan geçirip görmedige bulary düşündirmek kyn. Şäheriň Dostoýewskiniň, Çernyşewskiniň, Leniniň ysy gelip duran köçelerini bagryňa basmazdan, taryha we edebiyata açylan Newskiý prospektinde eýläk-beýläk geçmezden, derýa bilen Moskwa otly duralgasynyň arasynda keýpihon ýadamazdan bolmaz.

Agzymyz deňize duýulýan söýgä öwrenişip gidipdir, emma bärde Baltika deňizinden zyýada Newa derýasyna göwün bereniňizi duýman galarsyňyz. Ýüzden gowrak kanal bilen şäheri gurşap alýan inçelige, Tomusky daçalyga, dünýäde deňi-taýy bolmadyk Ermitaž muzeýine, 1917-nji ýylyň Oktýabr rewolýusiýasynyň bolan Köşk meýdanyna, Pawlowsk we Puşkin ýaly ýer togalagynyň behişdi şäherçelerine aşyk bolarsyňyz. Soňra ol söýgi kalbyňyzdaky başga söýgilere çyrmaşar. Muny gürrüň bereniňizde aýagyňyzyň ýerden üzülendigini duýman galarsyňyz. Köp zat aýdyp biljegem bolsa, sözünü baş-üç sany üzlem-saplam jümleler bilen jemläň, aslynda iriziji dældigi duýulýan adamlara mahsus gyzyklanma çeşmesine öwrülersiňiz (megerem bu jümle beter optimistik rövüşe bürendi öýdýän, ýeri bolýa-la).

* * *

Geçen hepde Russiýanyň iň esasy halkara çäresi hasaplap boljak Peterburg Halkara Ykdysasy Forumyna (SPIEF) gatnaşmak üçin Sankt-Peterburga gitdim (hemme zady Günbataryň ölçegi bilen garyşlap düşünyänler üçin «Russiýanyň Dawosy» diýäýeyin, eger isleseňiz).

Mälim bolşy ýaly, Ukrainadaky uruş sebäpli indi bu forumda Putiniň ýanynda dünýäniň iň güýçli döwletleriniň we kompaniýalarynyň ýolbaşçylary oturanokdy. Afrikadan we Aziýadan gelen wekilleriň köplügi göze ilýärdi. SPIEF-iň geçýän günlerinde atom bombasy we jahan urşunyň turma ähtimallygy barada kän zatlar aýdyldy.

Forumda tomaşa edip boljak kän zar bardy-da yöne...

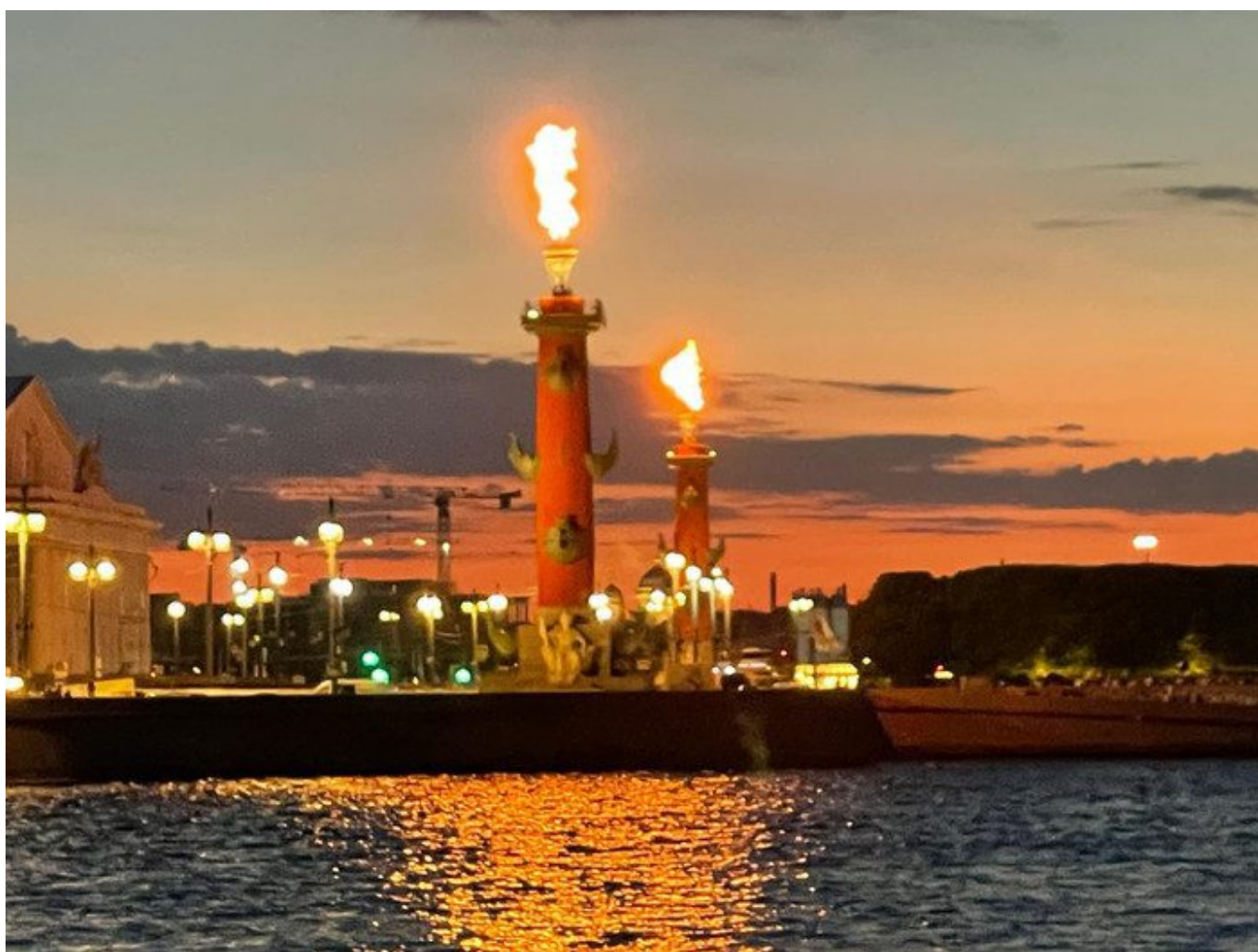
Emma ýygnanyşyklary gijäniň bir wagty gutaran şol günleriň agşamlary, hatda gijeleri («ak gijeleri») juda täsindi.

Köne dostlarymy we kursdaşlarymy gördüm. Ilkibaşda Newskiý prospekti we Newa derýasynyň boýy ýaly söýýän ýerlerimiň

birnäçesinde pyýada aýlandym. Bir bölegini şu ýerde siziň dykgatyňyza ýetiren onlarda fotosurata düşürdim.

Meşhur rus şahyry Puşkiniň doglan gününüň 250 ýyllygy mynasybetli geçirilen medeni çärelerden birine – gijäniň bir wagty 01:30 ýaly ümsüm çagynda örän estetiki galkynyşy ýatladýan köprüleriň açylýan pursatyna müňlerçe (belki-de on müňlerçe) adam bilen bilelikde tomaşa etdim, öňümizdäki derýadan yüzlerçe, belki-de müňlerçe gaýyk geçdi.

«Şu ruslar täsin adamlar» jümlesi telim gezek kellämi gorjalady durdy. Medeniýetde, sungatda, ylymda, sportda, ylymyň iň kyn ugurlarynda «täsin» sözünü çaňa garyp biljek derejede üstünlik gazanyp bilýärler.

Syýasatdyr häkimiýet bilen aralaryndaky baglanyşyk daşardan seredýänleriň aňsat düşünip bilşi ýaly däl. Patyşalara, baş sekretarlara, prezidentlere, syýasy liderlere goldanýan «ketdelere boýun bolmaga meýillilik», «döwlete bolan ynam», «Günbatara garşy hem haýrangalyjylyga hem-de duşmançylyga

ýelken açyp biljek aşa gyzyklanma»...

Hawa, hawa, «şu ruslar täsin adamlar hakykatdanam»...

Köne dostlarymyň biri meni aljyratjak bolýar: «Arada «Kyrk ýyldan soň Moskwany gaýtadan açmagyň begenji hem gynanjy» ady bilen ýazan makalaňy okap geň galdym. Ol ýerik köp gidýäniň üçin Peterburg-Leningrada bolan söýgiňi ýatdan çykarýjakdyňmy eýse?»

Käbir soraglara we tankydy belliklede jogap bermegiň ýerine sessizje gülümsiremegiň has gowudygyny durmuş maňa öwretdi. Emma sessizlik uzap başlanda, onuň ynjalyksyzlanma ähtimallygy galňap biler diýip, köne ýatlamany ýatlap gülüşdik: «Peterburgmy Moskwa, siz oýun edýärsiňizmi?»

Hawa, bu ilkinji soragy we dowamyndaky ulumsy goşulmany hem Peterburgyň hem Moskwanyň tarapyny tutýan adamlaryň nädip özlerinden arkaýyn aýdyp bilýändiklerine köp gabat geldim.

Has dogrusy, menem käbir köpbilmişlere şol soragy ulumsy eda bilen beresim gelýär: «Peterburgmy Moskwa, siz oýun edýärsiňizmi?»

Hakan AKSAÝ.

@AksayHakan

aksayhakan@gmail.com

«T24» internet gazetini, 22.06.2024. Ýol ýazgylary